

המלווה הנאמן

במות אריה ליפשיץ

א.ב. יפה

בן 85 היה אריה ליפשיץ במותו. מי שפגש בו רק לפני כמה שבועות לא גטה להאמין כי האיש עבר את גיל הגבורות. לא מצאת במראהו ובתנועותיו מסימני הישישות. הליכתו היתה גמישה, תגובותיו מהירות וצלולות, חוש ההומור והאירוניה לא נטשוהו. כך נזכור את אריה ליפשיץ בפעילותו הערבית בוועד אגודת הסופרים. כך יזכרוהו אלה שנודמנו בדרכו בירושלים ונתלוו אליו בטיולים ארוכים ברחובות הבירה. כי בראש וראשונה היה אריה ליפשיץ איש ירושלים, זו העיר שבה עשה מרבית שנות חייו, אותה אהב ואותה ביקש לחבב על כל ידיו.

אריה ליפשיץ

הוא גולד בקראקא ועלה לארץ ישראל ב-1920. אך מעולם לא שמעתי אותו מספר על שנות ילדותו ונעוריו בפולין. כאילו שחיים של־ממש החל לחיות רק בארץ. הוא עבר בכל מסלולי ההתנסויות של אנשי הע' ליה השלישית: עבר בחקלאות, בסלילת כבישים, בבנין - ותחנותיו היו הר כנען, קרית־עגבים, כביש עפולה־נצרת, הר הכרמל, פתחת־קוזה, ירושלים, אך גם לבתי־עמון ובית־לחם. הכיר מקרוב את ערביי הארץ והיה מרבה לספר עליהם, על ההווי שלהם ועל מנהגיהם. כמה מסיפוריו הטובים ביותר מעלים פרשיות מהווי הערבים ומפגשם עם היהודים.

בכתיבה החל לעסוק די מאוחר. תחילה היה מפרסם רשימות ומאמרים ב־"דבר". מאר חר יותר החל לכתוב סיפורים ומסות. הציר והמוקד בכל כתיבתו - חיי העליה השלישית. ולא על דרך ההתרפקות הסנטימנטלית,

לית, לא תוך הכלטת עצמו, אלא רק בהעלאת פרקים ואפיזודות שונות, תיאור רמויותיהם של חלוצים מן־השורה ומנהיגי תנועת הפועלים, בסגנון עשיר ומנופה, בדימויים פיזיים, במגע מרפף ומעוז.

את סיפוריו קיבץ בהרבה ספרים: "ארוץ לגודלו" (1964), "רחוק מהיום וקרוב" (1970), "מראות ירושלים" ו"בחמרה גדולה, סיפורים מימי גוד־העבודה" (1981).

אריה ליפשיץ היה מספר בעל טון מינורי. שלא כדרכם של מספרים אחרים מכנידורו, הוא לא עסק בעלילות גבורה, לא פרס ידיעות אפיות רחבות, לא נתפס להתלהבות בלתי מבוקרת. הוא עסק בעיקר בגורלות אינדוידואליים של בני אדם שעולמם נתערער או חרב עליהם, בקרע מכאיב בין אבות לבנים, בין יהודים לערבים, בחבלי ההסתגלות של עולים חדשים בארץ, בפולמסאות פוליטיים שקבעו דרכיהם.

כמספר לא המריא ליפשיץ על כנפי הדמיון, לא הציץ לתוך חביוני הנפש, אך פרשיות שהעלה, אפילו הן נושאות אופי ריאליסטי מובהק, הן יצאו מתחת עטו בלויית צביון לירי דק. לא היה בסגנונו כלום מן הריאליזם המחוספס של מספרים שהתיימרו לתאר חסיבות־חיים כמות שהן. הוא גטה לדקויות הבתיבה של מספר כמו יצחק שנהר, שסיפוריו עמדו כרוגמה חיה לנגד עיניו, אם כי גיבורי ספריו של ליפשיץ, בעיקר בסיפורי גוד־העבודה שלו, היו אנשים בשר־ודם, בנאים, סתתים וחוצבים, שחלקו היה עמהם.

מקום נכבד ביצירתו קבע לעצמו ספרו המימואריה־התיעודי "דרך עקובה". כאן וחר ליפשיץ על כל תוספת־נופך של דמיון והסוואה ותיאר דברים כמו. באחד הפרקים הראשונים של הספר צייר את האווירה ששררה בארץ לאחר נפילתו של טרומפלדור (והוא עצמו עדיין טירון), בפרקים אחרים הוא מתאר את התחנות השונות בדרכו כפועל ומקדיש שורות נרגשות לכניסתו הראשונה לירושלים. בהרגשה של יראה ועינו לא שכעה מחמר דות גופה ומזיו אותה אווירה שאפפה קברות סנהדרין ומלכים, היבלות ומקדשים. הוא מתאר את ועידת ההסתדרות בחיפה בחורף תרפ"א, כשרמותו של ברנר הרשימה אותו ביותר ונתרתה בזכרונו:

"בחצר הטכניון אשר בהדר הכרמל עמד יוסף חיים ברנר שעון בגבו אל גדר־אבנים שבקירבת אולם־המכונות והמלאכה ומסביבו צעירים וצעירות שהחרונו בו מבטים של סקרנות וידאת־כבוד. דמותו נראתה עצובה, מיוגעת, אך אור היה בעיניו".

אריה ליפשיץ הירבה לכתוב על סופרים ועל ספרים, וכינס אך מעט מכתבתו בתחום המסה והביקורת. בשנת תש"ח פירסם ספר קטן על אורי צבי גרינברג, ומסתבר שגם זיקתו אליו נעוצה בימי העליה השלישית, כאשר אצ"ג הצעיר שהגיע לארץ ישראל בתרפ"ג, זנח מאחוריו את יצירתו בשירת יידיש האוואנגארדית והברזי: "פרולטארים בישראל קראו לי להיות פייטנס, וכמהם לחצוב ביטוי מני שיש - לחייהסו" אך לימים, כאשר אצ"ג עבר למחנה הרוויזיוניסטי, ובעיקר לאחר פירסום "ספר הקטרוג והאמונה", כשהקרע כינו לבין תנועת הפועלים העמיק והביא לניתוק מוחלט, לעוינות נוראה, היה אריה ליפשיץ אולי היחיד שהעז לצאת בשנת 1948 בספרון זה, שביקש לאחות קרעים, לחבר חוט שניתק, לפייס. היה זה כמובן נסיון דוך־קישוטי, והיו צריכות לעבור עוד שנים רבות עד שהיצרים יצטננו ואפשר היה לרונ בשירתו של אצ"ג במידת ההערכה האובייקטיבית, גם בתחום פירסומי תנועת העבודה.

בספרו "הווייתה של תקופה, יצירות ודיוקנאות בספרות העליה השלישית" (1980), שהופיע במלאת ששים שנה לתחילת העליה השלישית, משרטט ליפשיץ קווים לרמויות־הם של ש. שלום, י. למדן, י. קרני, א. חלפיה, א. המאירי, הזו, יהודה יערי, יצחק שנהר, ג. ביסטריצקי, י. אריכא, ש. רייכנשטיין, בריוסף ואחרים, אלה המשוררים והמספרים שייצירתם עיצבה את טעמו, אותם ליווה בכתיבתו, לא כמבקר קפדן אלא כאישיביניים שביקש לחבב על הקוראים את אשר אהב הוא עצמו.